

Arktik Bölgesi'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Evaluation of the Arctic within the Framework of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea

Nesrin Singil¹

Öz

Son yıllarda Arktik Bölgesi'nde buzulların erimesi neticesinde sera gazlarının salınımı gibi birtakım zorluklar ile karşı karşıya kalınmıştır. Diğer taraftan, yeni su yollarının açılması, doğal gaz, petrol gibi doğal kaynakların keşfinin kolaylaşmasını sağlayarak, kıyı devletleri bakımından birtakım imkânları da beraberinde getirmiştir. Bu durumun ise, Bölge'nin önemini artırdığı açıktır. Bu nedenle Bölge'de, özellikle kıyı devletleri deniz alanlarını genişletme eğilimi göstermektedir. Arktik'te ortaya çıkan deniz alanlarına ilişkin sorunların çözümünde, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin dikkate alınması gerekmektedir. ABD dışındaki Arktik devletleri, bu Sözleşme'ye taraftır. Ancak ABD de bu Sözleşme'nin uluslararası örf ve âdet hukuku haline gelmiş hükümleri ile bağlıdır. Ayrıca bölgedeki yönetişimin sağlanması, deniz kirliliğinin önlenmesi gibi hususlarda da bu Sözleşme'ye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada Arktik Bölgesi, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, ilk olarak Bölge'nin genel özellikleri incelenmiştir. Daha sonra, Bölge'de iş birliği ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan Arktik Konseyi'ne değinilmiştir. Ardından ise, küresel iklim değişikliğinin Bölge üzerindeki etkilerinin gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, BMDHS bakımından Arktik Bölgesi ele alınmıştır. Bu çerçevede ilk olarak, Bölge'ye yönelik özel bir düzenleme diyebileceğimiz, 'buzla kaplı alanlar' başlıklı 234. madde ele alınmıştır. Ardından ise, Arktik Bölgesi'nin deniz alanları detaylandırılmıştır. Bu bağlamda, Arktik Bölgesi'nde karasuları, boğazlar, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve açık denizler ayrı başlıklar altında ele alınmış ve bu deniz alanları, Sözleşme'nin ilgili hükümleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Arktik Bölgesi, İklim Değişikliği, Buzla Kaplı Alanlar, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Deniz Alanları, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması

Abstract

In recent years, the Arctic has faced problems such as the release of greenhouse gases as a result of melting glaciers. On the positive side, new waterways have created new opportunities in the region and facilitated the exploration of natural resources, including natural gases and oil in the coastal states. These developments elevated the importance of the Arctic and expanded the maritime areas along the coastal states. The Arctic and the issues related to its surrounding maritime areas are managed under the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. This Convention is essential to ensuring the governance in the region and the prevention of marine pollution. Arctic states, with the exception of the USA, are party to it. However, the USA is bound to the provisions considered international customary law. In this study, the Arctic is discussed within the framework of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. First, the general characteristics of the region are examined. Second, the Arctic Council, which emerged as a result of the need

* Sorumlu Yazar: Nesrin Singil (Arş. Gör.), İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: nesrinsingil@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-1983-178X

Atf: Singil N, "Arktik Bölgesi'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi" (2020) 40(2) PPIL 1033. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.805609>

for cooperation in the region, is reviewed. Third, we cover the effects of global climate change. In the second part of the study, the Arctic is discussed in terms of UNCLOS. In this framework, Article 234 with the title “ice-covered areas,” which we call “a special arrangement” for the region, is discussed. Finally, the maritime areas of the Arctic are defined. Within this scope, territorial sea, straits, continental shelf, exclusive economic zone, and the high seas in the Arctic have been handled under separate titles. These maritime areas have been evaluated within the framework of the relevant provisions of the Convention.

Keywords

Arctic, Climate Change, Ice-Covered Areas, United Nations Convention on the Law of the Sea, Maritime Areas, Maritime Delimitation

Extended Summary

The Arctic is located in the northernmost part of the world. It covers the north pole and the Arctic Ocean covered with ice in the Arctic circle. Eight states compose the Arctic: Denmark, Canada, Iceland, Finland, Norway, Russia, United States of America (USA), and Sweden. However, five of these states should be examined mainly in the context of problems within the region. These states, referred to as “the Arctic Five,” are Denmark, Canada, Norway, Russia, and the USA.

The protection of the fragile structure of the Arctic has forced the coastal states to cooperate. The most important of these cooperation structures is the Arctic Council, which was established by the Arctic states in 1996. The Council is essential for environmental protection in the Arctic.

In recent years, developments caused by climate change have increased the importance of the area. Climate change led to an increase in global temperature. Therefore, some problems such glacial melting in the polar cap, the increase in sea level, the flooding of some states’ coastlines, and extreme weather conditions have emerged. Industrialization is the main reason for these problems. The increase in the emission of harmful gases as a result of industrial activity is the causatory factor in this change. As a result of melting glaciers, greenhouse gases, accumulated in the frozen soil for centuries, will be released. This situation will cause irreversible damage for the future of the earth.

In contrast to the damages caused in the Arctic, climate change also brings benefits for coastal states, such as the two new waterways: the Northeast Passage and the Northwest Passage. Furthermore, natural resources such as natural gases and oil have become easier to explore. While the developments in the region benefit the coastal states, they have led to problems in the maritime areas. Arctic states tended to expand their maritime areas leading to overlap between the coastal states. Although states try to resolve these problems with bilateral or multilateral agreements, unresolved issues remain. For this reason, “*the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea*” (UNCLOS) primarily addresses the problems related to maritime areas.

As stated, Arctic states have become a party to UNCLOS, except for the USA. Nevertheless, the USA is bound by the provisions considered customary international law. There is a special regulation in Article 234 titled “*ice-covered areas*” in the Convention. This Article, on the other hand, regulates the authority to make a regulation only for the prevention of marine pollution.

In this study, we discuss the condition of being an archipelago state in the context of UNCLOS. In addition to the archipelago state, territorial sea is analyzed. It should be stated that scientific research on the territorial sea of the coastal states requires explicit consent of the coastal state. Three conflicting straits with international status are discussed in this study. In addition, applications of Russia, Canada, Denmark and Norway to the *Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS)*, regulated in Annex II of the Convention, are reviewed in determining the outermost limit of the continental shelf. It should be noted that the jurisdiction of the CLCS is limited to non-overlapping areas. In other words, coastal states need to come to agreement on overlapping areas. Similarly, the exclusive economic zone delimitation issues between the parties is discussed in this study. Finally, an assessment of high seas is made within the framework of UNCLOS and “*the 2018 Agreement to Prevent Unregulated High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean*.” We conclude with an evaluation of whether the UNCLOS is sufficient in terms of solving the conflicts between the states in the Arctic.

Arktik Bölgesi'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Giriş

Dünya'nın en kuzeyinde bulunan Arktik Bölgesi'nin, bilhassa kıyı devletleri bakımından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle dünyanın dört bir yanında gerçekleşen endüstriyel faaliyetler neticesinde ortaya çıkan zararlı gazlar, küresel iklim değişikliği ile karşı karşıya kalınmasına yol açmıştır. Ortalama küresel sıcaklığın artışı, pek çok problemi de beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu problemlerden biri de kutuplardaki buz kütlelerinin erimesidir. Bu erime neticesinde deniz seviyesinde yükselmeler yaşanacak ve bu yükselmeler bazı kıyı şeritlerinin sular altında kalmasına sebep olacaktır. Bir diğer deyişle, bazı kıyıları yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

İklim değişikliğinin getirdiği dezavantajların yanı sıra, bu değişikliğin Arktik Bölgesi'ndeki kıyı devletlerinin çıkarına olan birtakım avantajları da beraberinde getirdiği söylenmektedir. Buna göre, buz kütlelerinin erimesi Bölge'de yeni su yollarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Günümüzde çok aktif olarak kullanılmayan bu su yollarının gelecekte kullanıma daha elverişli bir hale gelmesiyle birlikte, seyrüsefer süresini kısaltacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, buz kütlelerinin erimesi, Bölge'de bulunan doğal gaz ve petrolün keşif ve çıkarılması faaliyetlerini de kolaylaştırmıştır. Bu sebeplerden ötürü, Bölge'deki aktörler arasında deniz alanlarını genişletmeye yönelik eğilimlerin arttığı görülmektedir. Bölge'nin öneminin artması, deniz alanlarına dair ortaya çıkan meseleler ve bunların çözümünde 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) ele alınmasını gerekli kılmıştır. Öncelikle Sözleşme'de özel olarak tek bir düzenlemeye yer verilmesinin, Bölge bakımından bu Sözleşme'nin diğer hükümlerine başvurulamayacağı anlamına gelmediği belirtilmelidir. ABD dışındaki Arktik devletleri BMDHS'ye taraftır ve bu Sözleşme'nin hükümleri ile bağlıdır. Sözleşmeye taraf olmayan ABD'nin ise, Sözleşme'nin uluslararası örf ve âdet niteliğini almış hükümleri ile bağlı olduğunu belirtmek gerekir. Bu Sözleşme'nin Bölge bakımından yapılacak düzenlemeler, sınırlandırmalar gibi hususlarda yeterli olup olmadığı hususunun ise değerlendirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

İki bölümden oluşan bu çalışmanın birinci kısmında Arktik Bölgesi genel özellikleri ile alındıktan sonra, Bölge'deki iş birliği bakımından büyük önemi haiz olan Arktik Konseyi (*The Arctic Council*) ele alınmıştır. Ardından Bölge'ye gözlerin çevrilmesine sebep olan iklim değişikliği ve bu değişikliğin Bölge'ye etkileri detaylandırılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, özel olarak buzla kaplı alanlar bakımından BMDHS'de tek düzenleme diyebileceğimiz 234. madde ele alınmıştır. Daha sonra ise, deniz alanlarına ilişkin uyuşmazlıklar ayrı başlıklar altında incelenmiş ve her bir deniz alanı bakımından BMDHS'de yer alan düzenlemelere değerlendirilmiştir.

I. Arktik Bölgesi ve İklim Değişikliğinin Bölgeye Etkileri

A. Arktik Bölgesi'nin Genel Özellikleri ve Önemi

Dünyanın en güneyinde bulunan okyanus ile çevrili bir kıta olan Antartika'nın aksine, dünyanın en kuzeyinde bulunan Arktik Okyanusu'nun kara parçaları ile çevrili olduğu görülmektedir. Ayrıca günümüzde 1920 tarihli "*Spitsbergen Takımadaları Andlaşması*¹" dışında Antartika Bölgesi'nde olduğu gibi Arktik Bölgesi'ne dair kapsamlı bir andlaşma da bulunmamaktadır².

Arktik Bölgesi'nin tek bir coğrafi tanımı olmayıp, farklı şekillerde tanımlanması mümkündür. Bu bağlamda, "*Arktik çemberi içerisinde bulunan buzlar ile kaplı kuzey kutbu ve Arktik Okyanusu'nu kapsayan alan*³" olarak tanımlanabilir. Çoğu bilim insanına göre, "*ekvatorun yaklaşık 66,5° kuzeyindeki bir enlem çizgisi olan Kuzey Kutup Dairesi içerisinde kalan alan*⁴" olarak da tanımlanmaktadır.

Bölge'nin çok karmaşık bir jeolojik geçmişi olup Bölge, iki ana tektonik levha olan Kuzey Amerika ve Avrasya Levhası ve bir mikro plakadan oluşmaktadır. Gekkel Sırtı, Kuzey Amerika Levhası ile Avrasya Levhasını birbirinden ayırmaktadır⁵. Arktik Okyanusu'nun derinleri, Kanada, Norveç, Grönland, Rusya ve ABD kıyıları ile çevrilidir. Havzanın merkezine uzanan, Alaska'nın kuzeyinde bulunan Chukchi Platosu, Grönland'ın kuzeyinde bulunan Morris Jessup Platosu ve Svalbard'ın kuzeyinde bulunan Yermek Platosu gibi deniz altı oluşumlara rastlanmaktadır⁶. Arktik Okyanusu Havzası'nın merkezinde boydan boya uzanan Lomonosov Sırtı, Gakkel Sırtı ya da bir diğer adıyla Orta Arktik Okyanusu Sırtı ve Alpha-Mendelev Sırtı, bölgeyi birkaç küçük havzaya bölmektedir.

Lomonosov Sırtı, Rusya açıklarındaki Yeni Sibiryada Adaları'ndan, Grönland ve Kanada'daki Ellesmere Adası açıklarına yakın bir bölgede uzanmaktadır. Bu Sırt, Orta Arktik Havzası'nı Amerasia Havzası ve Avrasya Havzası olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Avrasya Havzası, Gakkel Sırtı ile ayrılan Nansen Havzası ve Amundsen Havzası'ndan oluşurken, Amerasia Havzası, Podvodnikov ve Makarov Havzaları ile Kanada Havzası'ndan oluşmaktadır. En büyük sırt olan Alpha-Mendelev Sırtı ise, Podvodnikov Havzası ve Makarov Havzası'nı Kanada Havzası'ndan ayırmaktadır⁷.

1 Status of Spitsbergen (signed 9 February 1920, entered into force 14 August 1925) 18 British Treaty Series 269 (1924) (SS) <<https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0269.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

2 Mel Weber, 'Defining the Outer Limits of the Continental Shelf across the Arctic Basin: The Russian Submission, States' Rights, Boundary Delimitation and Arctic Regional Cooperation', (2009) 24 *The International Journal of Marine and Coastal Law* 657.

3 Burcu Güçlü Akpınar, 'Uluslararası Hukuk Çerçevesinden Arktik Güvenliği Politikalarının Analizi: Rusya ve ABD Örneği' (2017) 16(2) *Savunma Bilimleri Dergisi* 85.

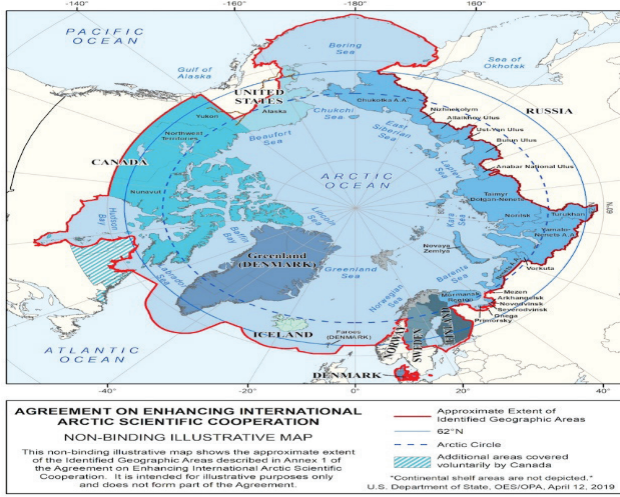
4 <<https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/arctic/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

5 Kennedy Cameron, 'Examining the Russian Federations claim to extend their Exclusive Economic Zone within the Arctic' (2020) *The Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington*, <<https://jsis.washington.edu/news/examining-the-russian-federations-claim-to-extend-their-exclusive-economic-zone-within-the-arctic/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

6 Weber (n 2) 658.

7 Weber (n 2) 658-659.

Bölge’de, Danimarka, Kanada, İzlanda, Finlandiya, Norveç, Rusya, Amerika Bileşik Devletleri ve İsveç olmak üzere sekiz tane devlet bulunmaktadır. Ancak esas olarak araştırmalar bakımından önem arz eden bölge Arktik Okyanusu’nun kıyıları olup burada, Arktik beşi/beşlisi de denilen ABD, Kanada, Rusya, Norveç ve Danimarka yer almaktadır⁸.

Harita 1: Arktik Bölgesi⁹

Bu devletler arasından Norveç kıyı şeridinin neredeyse üçte birinin, Lotofen Adaları’nın güneyinden Barents Denizi’ndeki Rusya sınırına kadar uzanan kısımda bulunduğu söylenebilir. Ayrıca bu kıyı şeridinin bir özelliği ise üzerinde buz kütesinin bulunmamasıdır¹⁰. Kuzey Burnu’nun 350 deniz mili kuzeyinde Svalbard Takımadaları¹¹(eski adıyla Spitsbergen) bulunmaktadır.

Buzulların hızlı bir biçimde erimeye başlaması ve bölgede artan deniz trafiği, Barents Denizi ve Bering Denizi bakımından Arktik kıyı devletlerinin zorluklar ile mücadele edilmesinde iş birliğine önem vermelerini sağlamıştır¹². İzlenen rotaların kısalması neticesinde zaman ve maliyetten tasarruf beklentisi, Rusya’nın Kuzeydoğu

8 Güçlü Akpınar (n 3) 85.

9 <<https://www.arctic.gov/science-agrmt.html>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

10 Robin R. Churchill, ‘Claims to Maritime Zones in The Arctic-Law of the Sea Normality or Polar Peculiarity?’ in Alex G. Oude Elferink, Donald R. Rothwell (eds) (Marthinus Nijhoff Publishers, 2001) *The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction* 106.

11 Svalbard Takımadaları’nın statüsü 1920 yılından önce *terra nullius* idi. 1920 yılında Versailles Barış Konferansı’nda Speilbergen Takımadaları ile ilgili bir Andlaşma ile (*Spitsbergen Takımadaları Andlaşması*) Norveç egemenliğine tabi kılınmıştır, ibid 106.

12 Andreas Østhagen, ‘High North, Low Politics—Maritime Cooperation with Russia in the Arctic’ (2016) 7(1) *Arctic Review on Law and Politics* 84.

Geçidi (Kuzey Denizi Rotası) ile Kanada'nın Kuzeybatı Geçidi'nden geçişlerin artmasına sebep olmuştur¹³.

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak buz tabakalarının erimesi, Bölge'de doğal kaynakların keşfini de kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda, Arktik'te bulunan doğal kaynakların Kanada ve Alaska tarafından, ticari kullanımının doğuşu 1920'lere kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte esas olarak 20. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar faaliyetlerin hız kazandığı, küresel pazarlar için “doğal kaynak deposu” olarak görülen Arktik'in, siyasi ve akademik alanda önemini arttırdığını belirtmek gerekir¹⁴. 2008 yılında, Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Araştırması ile Arktik Çemberi'nin kuzeyinde 25 farklı yerde keşfedilmemiş konvansiyonel petrol ve doğal gaz kaynaklarının nicel değerlendirmesi yapılmıştır. Bu araştırma neticesinde keşfedilmemiş petrol kaynaklarının %70'inden fazlasının, Arktik Alaska Havzası, Amerasia Havzası, Doğu Grönland Yarığı Havzası, Doğu Barent Havzası ve Batı Grönland-Doğu Kanada Havzası olmak üzere, esas olarak beş havzada bulunduğu dile getirilmiştir¹⁵. Günümüzde henüz çıkarılmamış olan petrol kaynaklarının %13'ü, doğal gazın %30'u ve sıvı doğal gazın ise %20'sinin bu Bölge'de bulunduğu tahmin edilmektedir¹⁶.

Bununla birlikte, küresel ısınma neticesinde gelecekte yaşanabilecek olan 1 ya da 2 C°'lik bir artışın Bölge'de ciddi tehlikeler doğurabileceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda ısınma neticesinde sürekli donmuş halde bulunan toprağın çözünmesi, uzunca bir süredir toprağın içerisinde depolanmış olan karbonun açığa çıkmasına yol açabilecektir. Bu durum ise dünyanın sera gazı tehdidi ile karşı karşıya kalması anlamına gelmektedir¹⁷.

Arktik'in özel yapısı yukarıda da belirtildiği gibi Bölge'deki aktörlerin iş birliği içerisinde olmasını gerektirmiştir. Bu çerçevede Arktik devletleri, bölgesel yönetişimin sağlanması amacıyla, başta Arktik Konseyi olmak üzere, Barents Avrupa-Arktik Konseyi ve Kuzey Forumu gibi iş birliği yapılarını oluşturmuşlardır¹⁸. Yine bu kapsamda yakın tarihli bir gelişme olarak 7 Mayıs 2019'da sekiz Arktik devleti ile Arktik Konseyi'nin altı daimî katılımcısı ve çalışma grupları bir araya gelerek Arktik'te sürdürülebilir kalkınma ve Arktik çevresinin korunması bakımından barış, istikrar ve iş birliğinin sağlanması amacıyla ortak bir Bildiri yayımlamıştır¹⁹.

13 David L. VanderZwaag, 'Climate Change and the Shifting International Law and Policy Seascape for Arctic Shipping' in Randall S. Abate and Robin Kundis Craig (eds) (Oxford 2015) *Climate Change Impacts on Ocean and Coastal Law: U.S. and International Perspectives* 300.

14 Hanna Lempiinen, *Arctic Energy and Social Sustainability* (Palgrave Pivot Switzerland 2019) 2.

15 Irena Valková, 'Claiming the Arctic: on the legal geography of the northernmost sovereignty dispute' (2017) 7 *The Polar Journal* 143.

16 Güçlü Akpınar (n 3) 85.

17 ibid 86.

18 Weber (n 2) 657.

19 Rovaniemi Joint Ministerial Statement 2019 (7 May 2019) <<https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/2342>> Erişim Tarihi 01.12.2020.

B. Arktik Konseyi

Arktik'teki iş birliği yapılarının en başında gelen Arktik Konseyi, 19 Eylül 1996 yılında “*Ottawa Deklarasyonu (Declaration on the Establishment of the Arctic Council)*”²⁰ ile kurulmuştur. Konsey, Arktik meselelerini ele almak amacıyla üst bir örgütte çok sayıda aktörü bir araya getirmiştir. Ottawa Deklarasyonu'nda Konsey'e üye devletler; Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri yani kısaca Arktik devletleri olarak sayılmıştır.

13 devlet, 13 hükümetlerarası ve parlamentolararası örgüt ve 12 sivil toplum kuruluşu Arktik Konseyi'nde gözlemci statüsüne sahiptir²¹. Ayrıca daimî katılımcılar olarak, Aleut Uluslararası Birliği (AIA), Arktik Athabaskan Konseyi (AAC), Gwich'in Uluslararası Konseyi (GCI), Inuit Dolaykutupsal Konseyi (ICC), Rusya Kuzey Yerli Halkları Birliği (RAIPON) ve Saami Konseyi bulunmaktadır²².

Arktik Konseyi'nin, Arktik devletleri, Arktik yerlileri ve diğer sakinleri arasında, özellikle Arktik Bölgesi'ndeki sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunması konularında, ortak Arktik meselelerinde iş birliği, koordinasyon ve etkileşimi teşvik eden hükümetlerarası bir forum²³ olduğu beyan edilmiştir. Ancak bir forum olmasının yanında, Konsey'in bir araştırma kuruluşu olduğunu da belirtmek gerekir. Esas faaliyetlerden olan, Arktik'in çevresi ve kalkınması konularında araştırma yapan altı tane çalışma grubu bulunmaktadır. Ayrıca, düzenli olarak belirli konuların belirli zaman diliminde araştırılabilmesi amacıyla çalışma kolları da kurulmuştur. Yapılan araştırma faaliyetleri neticesinde elde edilen raporlar, istatistikler gibi belgeler, Arktik meselelerinin çözümünde ve bölgede izlenecek politika bakımından önem arz etmektedir²⁴.

Konsey, Arktik devletleri arasında akdedilen üç önemli anlaşmanın müzakeresi için de bir görev üstlenmiştir. Bu bağlamda, 2011 yılında “*Arktik'te Havacılık ve Denizcilik Arama ve Kurtarma İş Birliği Anlaşması*”, “*Arktik'te Petrol Kaynaklı Deniz Kirliliğine Hazırlık ve Müdahale Konusunda İş Birliği Anlaşması*” ve 2017 yılında “*Uluslararası Arktik Bilimsel İş Birliğini Geliştirme Anlaşması*” imzalanmıştır²⁵.

Arktik Konseyi Başkanlığı, iki yılda bir Arktik Devletleri arasında dönüşümlü olarak yerine getirilmektedir. Bu bağlamda ilk başkanlık yapan devlet 1996-1998

20 Declaration on the Establishment of the Arctic Council (signed 19 September 1996) (Ottawa Declaration) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/85>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

21 <<https://arctic-council.org/en/about/observers/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

22 <<https://arctic-council.org/en/about/permanent-participants/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

23 DEAC (n 20) art 1.

24 Andreas Kuersten, ‘Arctic Five Versus the Arctic Council’ (2016) *Arctic Yearbook, Briefing Notes* <<https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2016/2016-briefing-notes/205-the-arctic-five-versus-the-arctic-council/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

25 Anlaşmaların tam metinleri için bkz Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic (signed 12 May 2011) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/531>> Erişim Tarihi 12.09.2020; Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic (signed 15 May 2013) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/529>> Erişim Tarihi 12.09.2020; Agreement on Enhancing International Arctic Scientific Cooperation (11 May 2017) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/1916>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

yılları arasında Kanada olmuştur. Günümüzde ise 2019-2021 dönemi için Konsey'in Başkanlığı'nı İzlanda yürütmektedir²⁶.

C. İklim Değişikliği ve Arktik Bölgesi'ne Etkileri

Küresel iklim değişikliğinin, ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Bu değişiklik neticesinde sadece hava sıcaklığı yükselmekte, aynı zamanda buz kütleleri erimekte ve deniz seviyesinde bir yükselme gözlemlenmektedir. Ortalama küresel sıcaklığın artması, kuraklık ve sel felaketlerine, hava durumunda aşırı değişikliklerin meydana gelmesine ve deniz seviyesinde olan kıyı ve adaların sular altında kalması tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır²⁷.

Elbette ki iklim değişikliğine sebep olan faaliyetlerin tamamı, Arktik'teki aktivitelerden kaynaklanmamaktadır. Özellikle Dünya'nın diğer kısmındaki endüstriyel faaliyetler neticesinde oluşan sera gazı salınımı, değişiklikteki en büyük etkidir²⁸. Yeni ekonomik aktiviteler, doğal gaz ve petrol kaynaklarının keşfi ve çıkarılması, denizcilik ve düzensiz balıkçılık faaliyetleri bu kapsamda değerlendirilebilir²⁹. Küresel iklim değişikliğinin, dünyadaki tüm canlılar bakımından yeni birtakım zorluklar ortaya çıkardığı ve çıkarmaya da devam ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum ise aslında daha önce bildiklerimizin artık geçerli ve yeterli olmadığını da bizlere göstermektedir³⁰.

Yıllık olarak ortalama %5-10 arasındaki buz kütlelerindeki azalma oranı, yaz mevsiminde çok daha belirgin bir şekilde %10-15 oranlarını bulabilmektedir³¹. 2007 yılının ilkbaharında gözlemlenen daha sıcak olan okyanus suları ve Kuzey Kutbu'nun Rusya taraflarında ölçülen daha yüksek sıcaklıklar sebebiyle, önümüzdeki 30 yıl içerisinde buz kütlelerinin olmadığı yazların olabileceği tahmin edilmektedir³².

Bu etkiler kamuoyunun da kaygılarının artmasına yol açmıştır. Bu bağlamda 1990 yılında İklim Değişikliğine Dair Çerçeve Sözleşme için Hükümetlerarası Müzakere Komitesi (*Intergovernmental Negotiating Committee for a Framework Convention on Climate Change/INC*) kurulmuştur. 9 Mayıs 1992'de, "*Birleşmiş Milletler İklim*

26 <<https://arctic-council.org/en/about/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

27 Annika E. Nilsson, *A Changing Arctic Climate: Science and Policy in the Arctic Climate Impact Assessment*, (Linköping Studies in Arts and Science 2007) 386 1- 3.

28 Vladimir Golitsyn, 'Climate Change, Marine Science and Delineation of the Continental Shelf', in Susanne Wasum-Rainer, Ingo Winkelmann Katrin Tiroch (eds) (Springer Heidelberg 2011) *Arctic Science, International Law and Climate Change* 246.

29 ibid.

30 Nilsson (n 27) 1.

31 Eric Franckx, 'Should Law Governing Maritime Areas in the Arctic Adapt to Changing Climatic Circumstances?' (2009) 50 (Environment&Policy) *Climate Governance in the Arctic* 124.

32 ibid 125.

*Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi*³³” (UNFCCC) kabul edilmiş ve bu Sözleşme 21 Mart 1994’te yürürlüğe girmiştir. İklim değişikliğinin Arktik Bölgesi bakımından oluşturduğu tehditlerin önlenmesi için, beş kıyı devleti olan ABD, Kanada, Rusya Danimarka ve Norveç tarafından da adımlar atılmıştır. Bu bağlamda 28 Mayıs 2008 tarihinde “*Ilulissat Bildirgesi*³⁴” kabul edilmiştir. Bu Bildirge’de Arktik’in önemli değişikliklerin eşiğinde olduğu ve iklim değişikliği ve buz kütlelerinin erimesinin ekosistem, yerli halkın geçim kaynağı ve doğal kaynakların kullanımı üzerinde olası olumsuz etkilerinin olabileceği belirtilmiştir³⁵. Ayrıca, Bildirge’den Kuzey Kutbu Denizi çevresini yönetmek için yeni ve kapsamlı bir hukuki rejim geliştirme ihtiyacının bulunmadığı anlaşılmaktadır³⁶. Ancak, 2009 yılında “*Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi*” çerçevesinde yapılan Kopenhag Çemberi’nde bu hususta tartışmaların yaşandığı görülmektedir³⁷.

Buz kütlelerinin erimesinin ciddi çevresel sorunlara sebep olduğu ve dünyanın bu büyük sorun ile mücadele etmesi gerektiği gerçeğinin unutulmamasının yanında, bölgede yeni ekonomik fırsatların doğduğu da söylenebilmektedir. Bu kapsamda, 20. yüzyılın ortalarından bu yana buz kütlelerindeki azalma, Bölge’deki doğal kaynakların keşfedilmesi ihtimalini artırmış ve yeni seyrüsefer rotalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır³⁸. Bu durum ise, deniz hukukuna dair birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

II. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Arktik Bölgesi

A. Genel Olarak

Yukarıda da bahsedildiği üzere Bölge’de iklim değişikliğinin yarattığı bazı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların yanı sıra yeni seyrüsefer rotalarının ortaya çıkması gibi deniz hukukunu ilgilendiren bazı meseleler de ortaya çıkmıştır. O yüzden Bölge’nin 1982 tarihli “*Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*³⁹” çerçevesinde incelenmesi sorunların çözümü bakımından çok büyük önem arz etmektedir.

33 United Nations Framework Convention on Climate Change (adopted 16 June 1972, entered into force 21 March 1994) 1771 UNTS 107 (UNFCCC) <https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7&chapter=27&Temp=mtdsg3&clang=en> Erişim Tarihi 20.09.2020.

34 The Ilulissat Declaration (adopted 28 May 2008) 1 (ID) <<https://arcticportal.org/images/stories/pdf/Ilulissat-declaration.pdf>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

35 ibid 1.

36 VanderZwaag (n 13) 307.

37 Golitsyn (n 28) 245.

38 ‘Law of the Sea: A Policy Primer’ in John Burgess, Lucia Foulkes, Philip Jones, Matt Merighi, Stephen Murray, Jack Whitacre (eds) (Trustees of Tufts College 2017) *The Fletcher School Tufts University* 59 <<https://sites.tufts.edu/lawofthesea/chapter-eight/>> Erişim Tarihi 02.10.2020.

39 United Nations Conventions on the Law of the Sea (adopted 16 November 1973, entered into force 16 November 1994) 31363 UNTS 7 (UNCLOS) <https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf> Erişim Tarihi 20.09.2020; Andlaşma’nın Türkçe metni için bkz Selami Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku (5th edn Beta 2016).

Arktik kıyı devletlerinden ABD hariç diğerleri BMDHS'ye taraftır. Buna göre, İzlanda 1985, Finlandiya, İsveç ve Norveç 1996, Rusya 1997, Kanada 2003, Danimarka 2004 yılında bu Sözleşme'ye taraf olmuşlardır. ABD bu Sözleşme'ye taraf olmasa dahi ısrarlı itiraz söz konusu değil ise, Sözleşme'nin uluslararası örf adet hukuku haline gelmiş hükümleri ile bağlıdır. Bu Sözleşme'de özel olarak buzla kaplı alanlar bakımından detaylı bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Sözleşme'nin sadece bir maddesinde bu durum düzenlenmiştir. Bu madde ise deniz kirliliğinin önlenmesine yönelik olup bunun dışında başkaca bir hususa yer verilmemiştir. Ancak unutulmamalıdır ki Sözleşme'nin özel olarak buzla kaplı alanlar bakımından deniz alanları ve bunların sınırlandırılmaları meselelerinin düzenlenmemesi bu Sözleşme'ye başvurulamayacağı anlamına gelmez. Sözleşme'nin bu kapsamdaki hükümleri de pek tabii ki bu Bölge bakımından uygulama alanına sahiptir.

B. 1982 Tarihli BMDHS'nin 234. Maddesi Bakımından

1982 tarihli BMDHS'nin 234. maddesine dair müzakereler sırasında, “*özel olarak savunmasız alanlar*” ve “*buzla kaplı alanlar*” biçiminde iki farklı tabirin kullanıldığı görülmektedir. ABD'nin, “*buzla kaplı alanlar*” tabirinin benimsenmesi gerektiği iddiasına karşın, Rusya ve Kanada bu tabiri kullanmayı reddetmişlerdir. Ancak “*özel olarak savunmasız alanlar*”a ilişkin standartların Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMCO/daha sonraları IMO) tarafından gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuş olduğunu belirtmek gerekir⁴⁰.

Bu hususa dair müzakerelerin 1976 yılında da devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda “*Sorunların Çerçevesi*” adlı bir sunumda ilk kez buzlar ile ilgili sorunlara değinilerek, münhasır ekonomik bölgedeki “*özel alanlar*” ve “*kritik alanlar*” arasında ayırım yapılmıştır. Bu ayırım, net bir tanımlama ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. 1976 yılının ardından Rusya, ABD ve Kanada arasında müzakere edilen terimler, Birleşmiş Milletler III. Deniz Hukuku Konferansı metinlerine de dahil edilmiştir. Böylece “*buzla kaplı alanlar*” tabiri 1982 yılında kabul edilen BMDHS'nin 234. maddesi olarak yerini almıştır⁴¹. Bu durum, üç kıyı devleti arasında çıkar çatışmalarının yaşanmasına rağmen, Arktik Okyanusu'nu gemi kaynaklı kirliliğe karşı koruyacak bir hüküm geliştirmeye yönelik ortak çıkarlarının da var olduğunun bir göstergesidir. Aslında bu hüküm genel olarak tüm buzla kaplı alanlara ilişkin olarak düzenlenmiş olsa da müzakereler sırasında öncelikle hükmün Arktik Okyanusu bağlamında ele alındığı hususu göze çarpmaktadır⁴².

40 R. Douglas Brubaker, *International Straits of the World: The Russian Arctic Straits* in Gerard J. Mangone (ed) (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005) 43.

41 ibid 44.

42 Anna Maria Thorén, *Article 234 UNCLOS and the Polar Code: The Interaction between Regulations on Different Levels in the Arctic Region* (University of Oslo Faculty of Law 2014) 22.

“Buzla kaplı alanlar” başlıklı 234. maddede, “Kıyı Devletleri, özellikle şiddetli iklim koşullarının ve yılın büyük çoğunluğunda bu alanları kaplayan buzların bulunması seyrüseferi engelleme veya istisnai tehlikeler yarattığından münhasır ekonomik bölge sınırları dahilinde, buzla kaplı bölgelerdeki gemilerden kaynaklı deniz kirliliğinin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü ve deniz çevresinin kirlenmesi, ekolojik dengeye zarar verebileceği veya geri döndürülemez şekilde bozabileceğinden, ayrımcı olmayan kanunları ve düzenlemeleri kabul etme ve uygulama hakkına sahiptir. Bu tür kanun ve yönetmelikler, seyrüseferin ve deniz çevresinin mevcut en iyi bilimsel kanıtlara dayanarak korunması ve muhafazası ile ilgili olacaktır⁴³.” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Madde ile kıyı devletine kendi ulusal yetki alanında bulunan buzla kaplı alanları münhasıran düzenleme yetkisi tanınmaktadır. Kıyı devleti bu özel alanlarda, deniz çevresinde gemi kaynaklı kirliliğin önlenmesi, kontrol altına alınması ve kirlenmenin azaltılması için gerekli olan düzenlemeleri kabul edebilmektedir⁴⁴.

Bu madde, ABD ile diğer kıyı devletleri arasında tartışma konusu olmuştur. ABD, kıyı devletlerinin birtakım düzenlemeler yapabileceğini kabul etmesine karşın, bu düzenleme ile zararsız geçiş (BMDHS madde 24) veya transit geçiş (BMDHS madde 34) hakkının engellenemeyeceğini ileri sürmektedir⁴⁵. Buna karşın, Kanada ve Rusya ise, istisnai bir düzenleme olan zararsız geçiş hakkı bakımından 234. madde ve Sözleşme’nin diğer maddelerinin bu hakkın kısıtlanmasına izin verdiği iddiasındadır⁴⁶. Maddenin konulmasındaki amaç yukarıda da belirtildiği gibi aslında bu tür bölgelerin hassas yapısından dolayı daha fazla korunmaya ihtiyaç duyulmasıdır. Bu sebeple, alana dair özel bir düzenlemenin var olması, diğer maddelerin uygulanmasına halel getirmez. Kanaatimizce, Bölge’deki kıyı devletlerinin karasuları bakımından zararsız geçiş hakkı uygulama alanına sahiptir.

C. İç Sular ve Karasularına İlişkin Düzenlemeler Bakımından

Arktik Bölgesi’nde genel olarak iç sular ve karasularına dair çok büyük çatışmalar yaşanmamaktadır. Bu deniz alanlarında ilki olan iç sular ile ilgili düzenlemeye BMDHS’nin II. Kısımında yer verilmiştir. Buna göre, iç sular karasularının belirlendiği esas hattın iç tarafında kalan sulardan oluşmaktadır⁴⁷. Arktik Bölgesi’nde esasında Kanada bir takımada devleti olduğunu iddia etmektedir. Bu sebeple de Sözleşme’nin 47. maddesine dayanarak en dışında bulunan adalardan en dışarıdaki noktaların birleştirilmesi ile belirlenen düz esas hattın çizilmesini ve bunun iç tarafında kalan kısımların kendi

43 UNCLOS (n 39) art 234.

44 Ayşe Nur Tütüncü *Gemi Kaynaklı Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi* (Yenilenmiş 3th edn Beta 2004) 111.

45 ‘Law of the Sea: A Policy Primer’ (n 38) 61.

46 ibid.

47 UNCLOS (n 39) art 8.

iç sularını oluşturduğunu belirtmektedir⁴⁸. Ancak takımada devleti tabirinin anakarası bulunmayan sadece takımadalardan oluşan⁴⁹ devletler bakımından kullanıldığını belirtmek gerekir. Bu sebeple Kanada'nın iddialarının hukuki bir temeli bulunmamaktadır.

Karasularına ilişkin düzenlemelerin de Sözleşme'de iç sular ile aynı Kısım'da düzenlendiği görülmektedir. Karasuları, uluslararası hukuka göre belirlenmiş bir genişlikte kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen deniz alanı⁵⁰ olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası hukuka uygun bu genişlik ise BMDHS'ye uygun biçimde saptanmış olan esas hattan itibaren 12 deniz milini geçmeyecek şekilde belirlenebilmektedir⁵¹. Kural olarak kıyı devletleri karasularında tam egemenlik hakkına sahiptir. Bunun istisnasını zararsız geçiş hakkı oluşturmaktadır⁵². Bununla birlikte kıyı devleti bu alan içerisinde, yabancı gemiler bakımından zararsız geçiş hakkına müdahale etmeyecek şekilde kapsamlı düzenlemeler yapma yetkisine sahiptir.

BMDHS'nin 245. maddesine göre kıyı devletleri, kendi karasularında bilimsel araştırma yapmak için izin verilmesi ve araştırmaların yürütülmesi hakkına münhasıran sahiptir. Bu alanda bilimsel araştırma yapmak isteyen devlet ancak kıyı devletinin belirlediği şartlara uyarak bunu gerçekleştirebilecektir⁵³. Arktik Bölgesi'nde beş tane kıyı devleti olduğunu yukarıda belirtmiştik. BMDHS'ye uygun şekilde Arktik devletlerinin karasuları da esas hatlarından itibaren on iki deniz mili genişliğindedir. Bu çerçevede Arktik kıyı devletlerinden birisinin karasularına giren bir bölgede araştırma yapılmasının, o kıyı devletinin açık rızası ile mümkün olabileceğini belirtmek gerekir⁵⁴.

Son olarak Arktik'te karasularına ilişkin, Svalbard Takımadaı'na dair anlaşmazlık bulunmaktadır. Bu anlaşmazlık ise 1920 yılında akdedilen "*Spitsbergen Takımadaı Andlaşması*"ndan kaynaklanmaktadır. Çünkü bu Andlaşma'da Norveç'in bu Takımadaı üzerinde mutlak egemenlik tanınmasına rağmen, diğer devletlere bu Takımadaıların karasularında bulunan herhangi bir doğal kaynak üzerinde eşit hakların tanındığına dair oldukça ilginç bir hüküm bulunmaktadır⁵⁵. Buna karşın Norveç, diğer devletlerin karasuları üzerinde böyle bir hakkının olmadığını ileri sürmektedir⁵⁶. Ayrıca aşağıda detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere Kuzeybatı Geçidi ve Kuzeydoğu Geçidi'ne dair karasuları uyuşmazlığı da bulunmaktadır. Kısaca uyuşmazlığın özünü,

48 ECMAF, Legal Aspects of Arctic Shipping Summary Report (2010) Ref 2 7 <https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/publications/legal_aspects_arctic_shipping_summary_en.pdf> Erişim Tarihi 04.10.2020.

49 UNCLOS (n 39) art 46.

50 Kuran (n 39) 73.

51 UNCLOS (n 39) art 3.

52 ibid art 17.

53 ibid art 245.

54 Golitsyn (n 28) 249.

55 Status of Spitsbergen (signed 9 February 1920, entered into force 14 August 1925) 18 British Treaty Series 269 (1924) art 7 (SS) <<https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0269.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

56 Dovile Petkunaite *Cooperation or Conflict in the Arctic? UNCLOS and The Barents and Beaufort Sea Disputes* (The City College of New York 2011) 58.

Kanada'nın Kuzeybatı Geçidi'nin, Rusya'nın ise Kuzeydoğu Geçidi'nin kendi iç suları ve karasularında olduğu iddiası oluşturmaktadır.

D. Boğazlara İlişkin Düzenlemeler Bakımından

Öncelikle yukarıda da bahsedildiği gibi yaşanan iklim değişikliğinin, buz tabakalarının erimesine yol açtığını tekrar vurgulamak gerekir. Bu durum ise, su yollarının genişlik ve kullanımını etkileyerek, daha önceleri erişilemeyen su yollarının erişime açılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Arktik kıyı devletleri arasında anlaşmazlıkların yaşandığı başlıca boğaz ve geçitler; Kuzeybatı Geçidi, Kuzeydoğu Geçidi ve Bering Boğazı'dır.

Bunlardan ilki olan Kuzeybatı Geçidi, Kuzey Amerika Arktik Bölgesi'nde Atlantik'ten Pasifik'e kadar uzanmaktadır. Kuzeybatı Geçidi'nden transit olarak geçmek için, yedi farklı rotanın kullanılabilirdiği bilinmektedir⁵⁷. Kuzeydoğu Geçidi ya da bir diğer adıyla Kuzey Deniz Rotası ise, Rusya kıyılarının kuzeyinde Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlamaktadır. Geçit, Süveyş Kanalı'na kıyasla, Avrupa ile Asya arasındaki mesafeyi %40'a kadar azaltma potansiyeline sahiptir. Kuzeydoğu Geçidi belirli bir rota olmayıp, Arktik Okyanusu'nun geniş bir bölümünü kapsamaktadır⁵⁸.

Elli yılı aşkın süredir, ABD ile Kanada arasında Kuzeybatı Geçidi ve yine ABD ile Rusya arasında Kuzeydoğu Geçidi'ne dair egemenlik, güvenlik ve seyrüsefer meselelerine ilişkin anlaşmazlıklar yaşanmaktadır⁵⁹. Bu geçitlere dair esas mesele bunların, statüsündeki belirsizlik yani uluslararası bir boğaz olup olmadıkları hususudur. Kanada ve Rusya bu geçitlerin kendi iç suları ve karasularında olduğunu ve ayrıca bu geçitlerde tarihsel haklarının olduğunu iddia etmekte ve kendilerinden izin alınmaksızın bu geçitlerden geçilemeyeceğini savunmaktadırlar. Buna karşın ABD Kuzeydoğu ve Kuzeybatı geçitlerinin uluslararası boğazlar olduğu ve bu sebeple bu geçitler üzerinde transit geçiş hakkına⁶⁰ sahip olduğunu ileri sürmektedir⁶¹.

1949 tarihli İngiltere ve Arnavutluk arasındaki Korfu Boğazı Davası'nda Divan, bir su yolunun uluslararası boğaz (BMDHS, madde 34) olup olmadığının saptanmasında iki kriter olduğunu belirtmiştir. Bunlar, "coğrafya" yani iki açık denizi (ya da münhasır ekonomik bölgeyi) birbirine bağlaması kriteri (BMDHS, madde 37) ve "boğazın işlevi ya da kullanımı" denilen boğazın uluslararası seyrüseferde kullanılması kriteridir⁶². Kuzeydoğu Geçidi bakımından bu kriterler incelendiğinde, açık denizler ile Rusya'nın

57 Donat Pharand, 'The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit' (2007) 38 *Ocean Development & International Law* 29.

58 Andrey A. Todorov, 'The Russia-USA Legal Dispute over the Straits of the Northern Sea Route and Similar Case of the Northwest Passage' (2017) 29 *Arctic and North* 62.

59 ibid 73.

60 Bkz UNCLOS (n 39) art 38.

61 'Law of the Sea: A Policy Primer' (n 38) 63.

62 *Corfu Channel Case (UK v Albania)* (Merits) [1949] ICJ Rep 4 28- 29.

münhasır ekonomik bölgelerini birbirine bağlamasından dolayı coğrafi kriterin karşılandığı görülmektedir. Ancak, boğazın kullanımı kriteri bakımından ise, tartışmalar bulunmaktadır. ABD, potansiyel olarak uluslararası seyrüseferde kullanılabilirdiği sürece bir su yolunun bu kriteri karşıladığını savunurken, bazıları ise uluslararası deniz trafiği için yararlı bir rota olmasını aramaktadır⁶³. Kuzeybatı Geçidi bakımından ise, Geçit Atlantik ve Pasifik Okyanuslarını birbirine bağlamaktadır. Bu bakımdan coğrafi kriterin sağlandığı görülmektedir. Bölgedeki mesafenin fazlalığı, seyrüsefer yapılmasının zor olması ve alternatif rotaların bulunmaması gibi özel durumlar ise, uluslararası seyrüseferde kullanım kriterinin aslında çok fazla sağlanamadığını göstermektedir⁶⁴. Ancak ilerleyen yıllarda uluslararası denizcilik modellerinin oluşturulması, bu kriterin iki geçit bakımından da karşılanabilir olmasını mümkün kılacaktır.

Ayrıca Arktik'teki geçitler bakımından, yabancı gemilerin buralardan geçebilmesinin kıyı devletlerinin buz kırma, meteoroloji ve diğer hizmetlerine büyük ölçüde bağlı olduğunu da belirtmek gerekir. Su yollarının kıyı devletlerinin yardımlarına bağımlı olması durumu doktrinde, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 1951 tarihli Birleşik Krallık/Norveç Balıkçılık Davası'nda, Indreleia Boğazı'na dair verilen karara benzetilmektedir. Divan, "*Indreleia bir boğaz değildir, Norveç tarafından sağlanan yapay yardımlar ile seyrüsefer için düzenlenmiş olan bir seyir rotasıdır.*"⁶⁵ şeklinde, bu su yolunun Norveç'in iç sularını oluşturduğunu belirtmiştir. Bu karara atıf ile bu geçitlerin ilgili devletlerin iç sularında kaldığı da iddia edilmektedir⁶⁶.

Bering Boğazı ise, Pasifik Okyanusu'nu hem Kuzeybatı Geçidi'ne hem de Kuzeydoğu Geçidi'ne bağlamaktadır. Bu sebeple Boğaz, coğrafi konumu ve önemi sebebiyle uzun yıllardır Rusya ve ABD arasında tartışmaların yaşanmasına sebep olmaktadır. Boğazın en dar kısmında iki devletin anakara kıyılarının arasındaki mesafe, kırk beş deniz milidir. Boğaz'da bulunan Big Diomede (Rusya) ve Little Diomede (ABD) Adaları arasındaki mesafe ise üç deniz milinden azdır⁶⁷. Rusya ve ABD, yukarıda bahsedilen iki Geçitten farklı olarak bu Boğaz'ın uluslararası bir boğaz olduğunu hususunda hemfikirdir. Ancak buradaki asıl mesele, Boğaz'ın iki devlet arasında sınırlandırılması hususudur. 1 Haziran 1990 tarihinde "*ABD ile SSCB arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına dair Andlaşma*"⁶⁸ imzalanmıştır. Bu Andlaşma ile Bering Boğazı iki devlete de eşit uzaklıkta bulunacak şekilde sınırlandırılmıştır⁶⁹.

63 Todorov (n 58) 66.

64 Pharand (n 57) 44.

65 *Fisheries Case (UK v Norway)* (Judgement) [1951] ICJ Rep 116 132.

66 Bkz Todorov (n 58) 62-75.

67 Michael Byers, *International Law and the Arctic*, (Cambridge University Press, 2013) 157.

68 Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Maritime Boundary (signed 1 June 1990) 101-22 Senate Treaty Document 1 <<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-RUS1990MB.PDF>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

69 Aybüke İnan Şimşek, 'Arktika Bölgesi'ndeki Deniz Yetki Alanlarındaki Çatışmalara Genel Bakış', in Harun Gümrükçü, Aybüke İnan Şimşek, Güneş Ersoy (eds), (Efil Yayınevi 2016) *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler* 107.

Ancak Rusya'nın bu Andlaşma'yı henüz günümüzde onaylamamış olmasına rağmen, Rusya ve ABD 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin (VAHS) 25. maddesi⁷⁰ uyarınca, Andlaşma'nın geçici olarak bağlayıcı olduğunu kabul etmişlerdir⁷¹. Bununla birlikte, iki devletin deniz kirliliğinin önlenmesi, seyrüsefer, doğalgaz ve petrol çıkarılması ve işletilmesi gibi durumlar bakımından, iş birliği yapmalarının bir sonucu olarak Boğaz'da *de facto* bir statünün ortaya çıktığını da belirtmek gerekir⁷². Ayrıca bu statü olmasa dahi doktrinde iki kıyası farklı devletlere ait olan uluslararası boğazlar bakımından, kıyı devletlerinin bir sınırlandırma yapmadan boğazı ortak bölge olarak düzenlemelerinin kabul edildiği görülmektedir⁷³.

E. Kıta Sahanlığına İlişkin Düzenlemeler Bakımından

Kıta sahanlığı, BMDHS'nin VI. Kısımında (76-85. maddeler arasında) düzenlenmiştir. Buna göre, kıta sahanlığı kıyı devletinin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mil⁷⁴ genişliğe kadar uzanan sualtındaki deniz yatağı ve toprak altını⁷⁵ kapsamaktadır. Arktik Bölgesi'nde genel olarak devletlerin kıta sahanlığının dış sınırına dair belirsizlikler bulunmaktadır. Bölge'de günümüze değin 200 deniz milinin ötesindeki⁷⁶ alanlar bakımından Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Komisyonu⁷⁷ (CLCS) tarafından herhangi bir rejim belirlemesi yapılmamıştır⁷⁸. Öncelikle belirtmek gerekir ki CLCS, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 milin ötesindeki deniz alanları bakımından kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, nihai ve bağlayıcı olan kararlar vermekte olup, bununla birlikte çakışan alanlar bakımından bu yetkisini kullanamamaktadır. Ayrıca CLCS, devletler arasındaki deniz sınırını da belirleyemez⁷⁹. Bu durumdaki devletler arasındaki kıta sahanlığı uyuşmazlığının CLCS dışında başka bir yol ile çözülmesi gerekir⁸⁰.

70 1969 tarihli VAHS'nin 25. maddesi şu şekildedir: "Bir andlaşma veya bir andlaşmanın bir bölümü... görüşmeci Devletler başka bir tarzda böyle mutabık kalırlarsa, andlaşma yürürlüğe girinceye kadar geçici olarak uygulanır." Vienna Convention on the Law of Treaties (adopted 23 May 1969, entered into force 27 January 1980) 1155 UNTS 331 (VCLT) <<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020. Türkçe metin için bkz <<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Okuma/Viyana%20Andlasmalar%20Hukuku%2069.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

71 Byers (n 67) 158.

72 İnan Şimşek (n 69) 107-108.

73 Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk* (17th edn, Turhan Kitabevi 2018) 294.

74 İstisnai durumlarda bu genişliğin en fazla 350 deniz mili olarak belirlenebildiği görülmektedir. Bkz UNCLOS (n 39) art 76 (5).

75 ibid art 76 (1).

76 Bu hususta detaylı bilgi için bkz İbrahim Ali Akkutay, *200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıta Sahanlığı* (Adalet Yayınevi 2018).

77 Bu hususta detaylı bilgi için bkz Nesrin Singil, *Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Orantılılık İlkesinin Rolü* (On İki Levha 2020) 37-39.

78 'Law of the Sea: A Policy Primer' (n 38) 61.

79 Cameron (n 5).

80 'Continental Shelf Claims in the Arctic' (2017) *The Arctic Institute* <<https://www.thearcticinstitute.org/wp-content/uploads/2017/06/TAI-Infographic-ContinentalShelfClaims.pdf?x62767>> Erişim Tarihi 01.10.2020.

Arktik beşi de denilen Arktik kıyı devletlerinden dördü, BMDHS'ye taraf olup CLCS'ye kıta sahanlıklarının dış sınırlarının belirlenmesine dair öneride bulunabilmektedir. Bu çerçevede Rusya 2001'de, Norveç 2006'da, Kanada 2013'te, Danimarka 2014'te Komisyon'a önerilerini sunmuşlardır. Esasında Bölge'de bilimsel olarak çakışan alan diyebileceğimiz kısım, Arktik Okyanusu'nun merkezindeki Kanada, Danimarka ve Rusya arasındaki alandır⁸¹.

Bu kapsamda ilk olarak Norveç dış sınırı belirlenmiştir. Norveç⁸², 2006 yılında Kıta Sahaneliğini Sınırlandırma Komisyonu'na başvurmuştur. 2009 yılında ise BMDHS'nin 76(8). maddesine göre kıta sahanlığının dış sınırı kesinleşmiş ve Norveç kıta sahanlığı 235 000 km²'ye genişlemiştir. Buna göre, Barents Denizi'ndeki Döngü Çukuru (*Loop Hole*), Kuzey Buz Denizi'ndeki Batı Nansen Havzası (*Western Nansen Basin*) ve Norveç Denizi'nde Muz Çukuru (*Banana Hole*) bu alana dahil edilmiştir⁸³. Ayrıca 1993 yılında UAD önünde görülen Grönland (Danimarka) ve Jan Mayen (Norveç) arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair dava da bulunmaktadır. Davada Divan, kıyıları karşılıklı olan bu iki devlet arasındaki sınırlandırmaya geçici orta hat çizerek başlamıştır. Ardından bu hat üzerinde ayarlamayı gerektirecek bir ilgili durumun var olup olmadığı incelenmiştir⁸⁴. Bu kapsamda başta orantısızlık⁸⁵ olmak üzere, balıkçılık, alanın buzla kaplı olması, sosyoekonomik durum, güvenlik⁸⁶ ilgili durumlar olarak ele alınmıştır. Burada dikkat çeken bir husus, balıkçılık faaliyetinin dikkate alınarak hat üzerinde ayarlama yapılması olmuştur⁸⁷.

Norveç'ten daha önce 2001 yılında Komisyon'a başvuran Rusya⁸⁸ bakımından ise, Komisyon 2002 yılında sunulan bilgilerin yetersiz olduğu ve yeni bir önerinin talep edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁸⁹. Bu öneri ile Rusya, Kuzey Kutbu da dahil olmak üzere, Kuzey Kutup Okyanusu'nun neredeyse yarısına yakınında hak iddia etmiştir⁹⁰. Bu bağlamda Rusya, çok geniş bir alanda, ikisi Arktik'te ikisi de Kuzeybatı Pasifik Bölgesi'nde olmak üzere, dört farklı bölgeyi kapsayan kıta sahanlığı iddiasını ileri sürmüştür. Buna göre, Lomonosov Sırtı ve Alpha-Mendelev Sırtı Rusya'nın kıta sahanlığının doğal bir uzantısını oluşturmaktadır. Rusya'nın hak iddia ettiği kıta sahanlığı

81 Weber (n 2) 657.

82 Bkz CLCS 'Submission of Norway' (27 November 2006) CLCS/62 <<https://undocs.org/en/clcs/62>> Erişim Tarihi 05.10.2020.

83 'Continental Shelf Claims in the Arctic' (n 80).

84 *Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v Norway)* (Judgement) [1993] ICJ Rep 38 para 49.

85 ibid para 61.

86 ibid para 87.

87 ibid para 72-76.

88 Bkz CLCS 'Submission of Russia Federation' (20 December 2001) CLCS/34 <<https://undocs.org/en/clcs/34>> Erişim Tarihi 05.10.2020.

89 Golitsyn (n 28) 252-253.

90 Stimson, 'Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)' (2013) *Environmental Security* <<https://www.stimson.org/2013/evolution-arctic-territorial-claims-and-agreements-timeline-1903-present/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

alanı toplamda 460.000 mil² ya da 1,2 milyon km²'ye tekabül etmektedir⁹¹. 2015 yılında ise, bir düzeltme talebi ile Lomonosov Sırtı'nın bazı kısımlarının da dahil olduğu yeni bir öneri sunulmuştur. Bu talepler, Arktik'te kıta sahanlığına yönelik en büyük oranda iddiayı oluşturmaktadır. Rusya'nın iddiaları genel olarak Arktik deniz yatağının jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerine dayanan bir belirlemenin yapılması yönünde olmuştur⁹². Finlandiya, bu meselenin güvenlik ve sürdürülebilir çevreye vurgu yapan çok taraflı kurallara dayanan bir stratejinin belirlenerek çözülmesi gerektiğini belirtmiştir⁹³. Alpha-Mendeleev Sırtı'na yönelik iddia bakımından, ABD Sözlü Notası'nda, bu Sırt'ın volkanik özellik gösteren okyanus kabuğu olduğunu ve bu sebeple herhangi bir kıyı devletinin kıta sahanlığını oluşturamayacağını belirtmiştir⁹⁴.

Kanada⁹⁵ ise, 2013 yılında 1,2 milyon km²'lik kısmi bir talepte bulunmuştur. Ardından araştırmalarına devam eden Kanada'nın, 23 Mayıs 2019 tarihinde, Arktik Okyanusu'nda BMDHS'nin 76 (7) maddesi uyarınca tanımlanan kıta sahanlığının dış sınırları, biri Kanada Havzası içinde diğeri Amundsen Havzası içinde olmak üzere iki ayrı bölge olacak şekilde belirlenmiştir. Bu iki kısım, Arktik Okyanusu'na göre bu kısmi talebin dış sınırını teşkil eden düz bir çizgi ile birleştirilmiştir. Bu düz çizgi tamamen Kanada'nın kıta marjı ve BMDHS'nin 76 (5) maddesi uyarınca uygulanan kısıtlamalar kapsamındadır. Kanada, Arktik Okyanusu'ndaki kıta sahanlığı dış sınırının, bu çizginin ötesinde olduğu iddiasındadır⁹⁶.

Danimarka⁹⁷ ise, 2014 yılında CLCS'den, Lomonosov Sırtı'nın tamamını içeren, toplamda 895 000 km²'lik bir alana dair talepte bulunmuştur⁹⁸. Bu öneride Lomonosov Sırtı'nın Grönland'ın kara parçasının bir uzantısını teşkil ettiği belirtilmiştir⁹⁹. Ancak bu öneri, Norveç ve Rusya tarafından 200 deniz milinin ötesindeki alanlar bakımından CLCS'ye yapılan öneriler ile çakışmaktadır.

Son olarak ABD bakımından bir inceleme yapıldığında, ABD'nin BMDHS'ye taraf olmamasına karşın doktrinde, bu Sözleşme'nin hükümleri uyarınca ABD'nin en büyük kazanan olduğu ve verimli okyanus alanlarında uzun kıyı şeridi ve adaların varlığı sebebiyle dünyanın en büyük ve en zengin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik

91 Weber (n 2) 659-661.

92 'Law of the Sea: A Policy Primer' (n 38) 62.

93 Jaakko Laajava, 'Arctic Science, International Law and Climate Change' in Susanne Wasum-Rainer, Ingo Winkelmann Katrin Tiroch (eds) (Springer Heidelberg 2011) *Arctic Science, International Law and Climate Change* 9.

94 Weber (n 2) 661.

95 Bkz CLCS 'Submission of Canada' (23 May 2019) CLCS/103 <<https://undocs.org/en/clcs/103>> Erişim Tarihi 05.10.2020.

96 DOALOS 'Partial Submission of Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf regarding Its Continental Shelf in the Arctic Ocean' (2015) <https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/can1_84_2019/CDA_ARC_ES_EN_secured.pdf> Erişim Tarihi 20.09.2020.

97 Bkz CLCS 'Submission of Denmark' (15 December 2014) CLCS/95 <<https://undocs.org/CLCS/95>> Erişim Tarihi 05.10.2020.

98 'Continental Shelf Claims in the Arctic' (n 80).

99 Stimson (n 90).

bölgesine sahip olduğu iddia edilmektedir¹⁰⁰. Eski ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı John Negroponte de benzer şekilde ABD'nin dünyanın en büyük kıta sahanlığına sahip devletlerden biri olduğu ve Kuzey Kutbu'nda kıyı şeridinden itibaren 600 mile kadar genişleyebilecek kadar bir kıta sahanlığının olduğu iddiasında bulunmuştur¹⁰¹.

Üç Arktik devleti olan Danimarka, Kanada ve Rusya'nın yukarıda da belirtilen, Lomonosov Sırtı'nın kendi kara parçalarının uzantısını oluşturduğu iddialarına karşılık, ABD bunun Arktik Okyanusu'nda bulunan okyanusal bir sırt olduğunu ve herhangi bir devletin kıta sahanlığını oluşturmadığını ileri sürmüştür¹⁰². 1994 yılında keşfedilen Lomonosov Sırtı, Arktik Okyanusu'nun en büyük ikinci sırtı olup 1500 km uzunluğundadır. Sırt, Avrasya ve Kanada Havzaları'nı birbirinden ayırmaktadır¹⁰³. Rusya bu Sırt'ın Sibiry'a'nın doğal uzantısını teşkil ettiği iddiası ile CLCS'ye başvuru yapmıştır. 2004 yılında ise Norveç, Danimarka ve ABD tarafından bu iddianın aksi yönünde savlar ortaya atılmıştır. Komisyon daha bilimsel verilere dayanılması gerektiğini belirterek tüm iddiaları reddetmiştir¹⁰⁴. Aslında kıta sahanlığının var olup olmadığı hususu bakımından değerlendirildiğinde, Sırt'ın bir ucunun Kuzey Kutbu'nda bulunan Yeni Sibiry'a Adaları'na uzandığı görülürken diğer ucunun ise Kuzey Amerika'ya ait Ellesmere Adası'na uzandığı görülmektedir¹⁰⁵. Ancak bu Sırt, ne iddia edildiği gibi Rusya'nın kıta sahanlığının ne de Grönland veya Ellesmere Adası'nın kıta sahanlığının doğal uzantısını teşkil etmemektedir¹⁰⁶. Ayrıca belirtmek gerekir ki, buzlu koşullar, bu husus bakımından bilimsel verilerin elde edilmesini engellemektedir. Bu sebeple Lomonosov Sırtı'nın hangi devletin kıta sahanlığının uzantısını teşkil ettiği sorusunun, bilimsel veriler elde edilmeden çözümlenebilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Burada Sırtlar bakımından bir diğer mesele ise bunların bir devletin kıta sahanlığının uzantısını teşkil ettiğinin saptanması durumunda, BMDHS'nin 76 (6). maddesi bakımından bu Sırtların bir istisna teşkil edip etmediği hususudur. Bu maddede, “... Kıta sahanlığının dış sınırı, sualtı sırtları üzerinde karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 350 mili geçemeyecektir. Bu paragraf, platolar, yükselimler, tepeler, taş katmanlar ve çıkıntılar gibi kıta kenarının tabii unsurlarına uygulanmaz¹⁰⁷.” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, sayılan özelliklere benzer coğrafi biçimlerin bulunması durumunda 350 mil kuralı uygulanmayacaktır. Ancak özelliği coğrafi biçimin, bir devletin kıta sahanlığını

100 John T. Oliver, ‘National Security and the U. N. Convention on the Law of the Sea: U.S. Coast Guard Perspectives’ (2009) 15(2) *ILSA Journal of International and Comparative Law* 573-586.

101 Golitsyn (n 28) 257.

102 Stimson (n 90).

103 İnan Şimşek (n 69) 103.

104 ibid 102.

105 ibid 103.

106 Weber (n 2) 661.

107 UNCLOS (n 39) art 76 (6).

oluşturup oluşturmadığının tespitinde hangi kriterlerin kullanılması gerektiğine dair bir açıklık bulunmaktadır. Bu bakımdan eğer bir sualtı sırt, kara parçasının doğal uzantısını oluşturuyor ancak kıta sahanlığının doğal bir biçimde devamı olarak görülemiyorsa bu durumda Sözleşme'nin 76 (5) ve 76 (6). maddelerinin birlikte ele alınarak belirlenimin maksimum olarak 350 mil olarak yapılabileceği söylenebilecektir¹⁰⁸. Burada, iki farklı yorumun olduğu görülmektedir. ABD, Chukchi Platosu'nun 76 (6). maddenin son cümlesindeki özellikli durumlar gibi düşünülemediğini belirtmiştir. Danimarka ise sualtı yükseltilerinin, esasında kara parçası ile aynı jeolojik yapıya sahip oldukları biçiminde yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu yorumlara karşın, 1999 yılında CLCS tarafından yayımlanan "*Bilimsel ve Teknik Klavuz*¹⁰⁹"da sualtı yükseltileri ve sırtların ayrı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Buna göre sualtı yükseltileri, kıta sahanlığının doğal bir uzantısını teşkil eder ve 76. maddede düzenlenen iki formülden birinin (esas hatlardan itibaren maksimum 350 mil ya da 2500 metre izobatından itibaren 100 mil) uygulanmasını gerektirir. Sırtlar bakımından ise öncelikle sırtın okyanusal ya da sualtı olup olmadığı belirlenmelidir. Eğer belirleme neticesinde sualtı sırt olduğu kanaatine varılır ise, esas hatlardan itibaren maksimum 350 mil kuralı uygulanır. Ancak okyanusal sırt olduğu tespit edilmişse, bu durumda bu sırt herhangi bir devletin kıta sahanlığının uzantısını teşkil etmeyecektir¹¹⁰.

Bunun dışında Svalbard Takımadaları ve Hans Adası bakımından da bu adaların kendilerine ait kıta sahanlığı olup olmadığı meselesi gündeme gelmektedir. 1920 yılında akdedilen "*Spitsbergen Takımadaları Andlaşması*" ile diğer adıyla Svalbard Takımadaları üzerinde Norveç'in mutlak egemenliği tanınmıştır. Takımadada'nın etrafında büyük petrol rezervlerinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum ise, Svalbard kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili belirlemelerin hızlanmasına yol açmaktadır¹¹¹. Buradaki kıta sahanlığına dair esas mesele, Andlaşma'nın farklı biçimde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Norveç, Andlaşma'nın kendisine bu Takımadada üzerinde mutlak egemenlik tanınmasının, bu alanda kendi deniz yetki alanlarını oluşturabilmesi için yeterli olduğunu ileri sürmektedir. Buna karşın İzlanda ve Rusya ise, Andlaşma'da belirtilmeyen coğrafi bölgeler üzerinde Norveç'in böyle bir yetkisinin olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu iddialara karşın Birleşik Krallık ve diğer devletler tarafından benimsenen üçüncü bir görüş ise, "*Spitsbergen Takımadaları Andlaşması*"nın ayrımcı olmayan ilkelerinin uygulanması ve Norveç'in bu tür deniz alanlarında münhasır yetkisinin varlığının sorgulanması gerektiğini savunmaktadır¹¹².

108 Weber (n 2) 666.

109 CLCS 'Scientific and Technical Guidelines of the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Annex II, IV' (13 May 1999) DOALOS <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/338/93/PDF/N9933893.pdf?OpenElement>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

110 ibid 10.

111 Torbjørn Pedersen, 'The Svalbard Continental Shelf Controversy: Legal Disputes and Political Rivalries', (2006) 5 (35) *Ocean Development & International Law*, 13.

112 ibid 16.

Hans Adası bakımından ise, Kanada ve Danimarka 1973 yılında “*Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasına dair Andlaşma*”¹¹³’ü akdetmişlerdir. Andlaşma’ya göre Ada, belirlenen bu alanın tam merkezinde yer almaktadır. Bu Andlaşma ile Kanada ve Grönland arasında bir sınırlandırma hattı tespit edilmiş, ancak egemenliğine dair belirsizlikler olan Hans Adası bakımından bir belirleme yapılmamıştır¹¹⁴. İki devlet de, bu Ada’nın kendi egemenlikleri altında olduğu iddiasındadır. Mayıs 2018’de Kanada ve Danimarka, Hans Adası üzerinde ortak bir görev gücü oluşturacağını duyurmuştur. Yayınlanan Ortak Bildiri’de bu görev gücünün iki ülke arasındaki sınırlandırma sorunlarına ilişkin çözülememiş meselelerin çözümüne alternatifleri araştırarak tavsiyelerde bulunması öngörülmüştür¹¹⁵. Ancak belirtilmelidir ki günümüzde Kanada ve Grönland arasında Hans Adası’nın egemenliğine dair tartışmalar devam etmekte olup, 2012 yılında Ada’nın bölünmesine dair bir fikir ortaya çıkmış olsa da bu hususta henüz bir anlaşmaya varılamamıştır¹¹⁶. Bu sebeple, burada öncelikli çözülmesi gereken sorunun, Ada’nın aidiyeti meselesi olduğu görülmektedir. Kıta sahanlığına ilişkin sorun ise ancak bu belirlemeden sonra değerlendirilebilecektir.

F. Münhasır Ekonomik Bölgeye İlişkin Düzenlemeler Bakımından

Münhasır ekonomik bölge, BMDHS’nin V. Kısmında (55-75. maddeleri arasında) düzenlenmiştir. Bu çerçevede, münhasır ekonomik bölgenin de kıta sahanlığı ile benzer şekilde karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili genişliğe kadar belirlenebileceği¹¹⁷ belirtilmiştir. Ancak münhasır ekonomik bölgenin, kıta sahanlığından farklı olarak, deniz yatağının üstündeki sular, deniz yatağı ve toprak altını da kapsamına aldığı ifade etmek gerekir¹¹⁸.

Erimekte olan Arktik buzulları, Arktik devletlerinin münhasır ekonomik bölgeleri arasındaki sınırların ötesinde bulunan buz kütleleri miktarının değişmesine sebep olmaktadır. Bu durum ise, bu alanlarda buzların taşınması kaynaklı kirlenme riskini artırmaktadır¹¹⁹. Bu yüzden Bölge’de münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasının yapılması, dolaylı olarak bu alanların korunması ve kirlenme ile mücadeleye de katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte, Arktik devletlerinin kıyı şeridine bitişik olan 200 deniz millik kısım bakımından (yani münhasır ekonomik bölgeleri) Arktik Çemberi’nin ortalarına göre daha fazla canlı olmayan doğal kaynakların bulunduğu tahmin

113 Agreement relating to the Delimitation of the Continental Shelf between Greenland and Canada (signed 19 December 1973, entered into force 13 March 1974) 13550 UNTS 151 <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20950/volume-950-I-13550-English.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

114 Stimson (n 90).

115 Levon Sevunts, ‘Canada and Denmark Announce Joint Task Force to Resolve Arctic Boundary Issues’ (2018) <<https://www.rcinet.ca/en/2016/05/03/canada-to-submit-its-arctic-continental-shelf-claim-in-2018/>> Erişim Tarihi 01.12.2020.

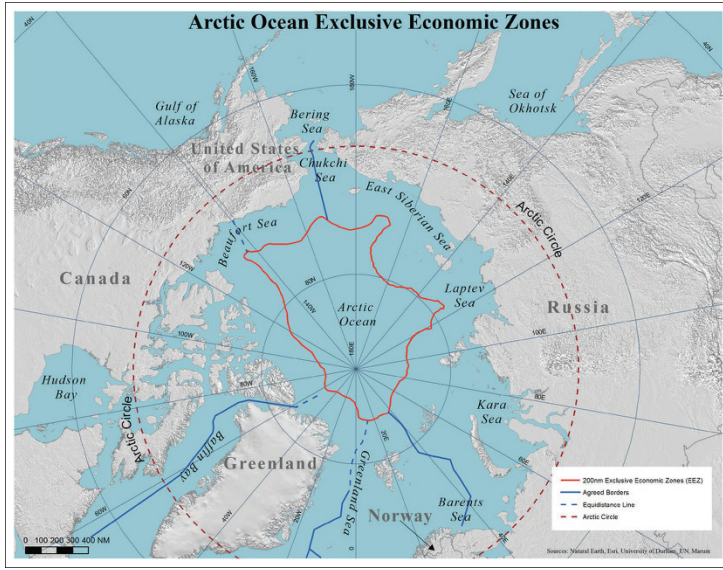
116 Stimson (n 90).

117 UNCLOS (n 39) art 57.

118 ibid art 56.

119 Robert Newton, Stephanie Pfirman, Bruno Tremblay, Patricia DeRepenigny, ‘Increasing Transnational Sea-Ice Exchange in a Changing Arctic Ocean’ (2017) *AGU Earth’s Future* 633.

edilmektedir.¹²⁰ Bu sebeplerle, Arktik Bölgesi'ni çevreleyen kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgelerini genişletme yönünde bir eğilimde olmaları da gayet doğaldır.

Harita 2: Arktik kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgeleri¹²¹

Kıyı devletlerinden özellikle Rusya, münhasır ekonomik bölgesini Arktik Okyanusu'na kadar genişletmeyi istemektedir. Rusya, bölgede eriyen buz kütlelerinin imkân sağladığı doğal kaynaklardan yararlanmayı ve denizcilik faaliyetlerini artırmayı düşünmektedir. Ancak bölgedeki doğal kaynak rezervlerinin kullanımı, Arktik'teki buz kütlelerinin erimesine neden olacaktır. Bu durumun ise açığa çıkan sera gazlarının artması neticesinde, dünya bakımından geri dönülemez zararlara yol açacağı unutulmamalıdır¹²².

1977 yılında Svalbard Takımadaları'nın etrafında Norveç tarafından Balıkçılık Koruma Bölgesi (FPZ/Fisheries Protection Zone) oluşturulmuştur. Norveç 1920 yılında akdedilen "*Spitsbergen Takımadaları Andlaşması*"nın Norveç'e o tarihte henüz var olmayan 200 mil genişlikteki münhasır ekonomik bölgeyi de kapsaması gerektiğini iddia etmiştir. Rusya ise bunun Andlaşma'nın tarafı tüm devletlere bu alanda eşit ekonomik faaliyette bulunma hakkı verilmesi çerçevesinde uygulanabilir olduğunu belirtmiştir. Ancak taraf devletlerin günümüze kadar bu uygulamayı kabul etmiş görünmelerine rağmen, kimi zaman bu devletlerin arasında Norveç tarafından bazı balıkçı teknelerine ayırım yapılması gibi sorunların yaşandığı da görülmektedir¹²³.

¹²⁰ Valková (n 15) 143.

¹²¹ 'Law of the Sea: A Policy Primer' (n 38) 60.

¹²² Cameron (n 5).

¹²³ Østhaugen (n 12) 85-86.

Yine Norveç ile Rusya arasında 1978 tarihinde balıkçılığa dair düzenlemelerin bulunduğu “*Gri Bölge Andlaşması*”¹²⁴ akdedilmiştir. Bu Andlaşma ile Barents Denizi’nde tartışmalı olan alanlar bakımından iki devlet arasında geçici bir çözüm bulunması amaçlanmıştır.¹²⁵ Andlaşma’ya göre Norveç ve SSCB’nin münhasır ekonomik bölgelerinin bir kısmı “*gri bölge*” olarak kabul edilmiştir¹²⁶. Andlaşma 1 Temmuz 2010 tarihinde sona ermiştir. Ardından 15 Eylül 2010 tarihinde, 40 yıllık müzakerelerin bir ürünü olarak, Norveç ve Rusya arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair “*Barents Denizi Andlaşması*” imzalanmıştır. Buna göre, Barents Denizi’ndeki tartışmalı alan yaklaşık olarak 175.000 km²’ye tekabül etmektedir. Andlaşma ile bu tartışmalı alan üç kısma ayrılarak bir çözüm bulunmuştur. Bu bağlamda ilk kısım Varangerfjord’dan başlayarak Norveç ve Rusya kıyılarından 200 deniz miline kadar olan alanı, ikinci kısım Barents Denizi’nin ortalarından 200 deniz mili ötesindeki alanı ve son kısım ise Barents Denizi’nin kuzeyini kapsamına almaktadır¹²⁷.

Günümüzde bakıldığında ise genel olarak Rusya’nın münhasır ekonomik bölgeye yönelik iddiaları ile Danimarka ve Kanada’nın bu husustaki iddialarının çakıştığı görülmektedir. Danimarka, Rusya’nın kendi münhasır ekonomik bölgesinde olduğunu iddia ettiği Lomonosov Sırtı’nın, aslında kendi münhasır ekonomik bölgesinde olduğunu ileri sürmektedir. Benzer şekilde, Kanada ise Lomonosov Sırtı’nın kuzey kesimlerinin kendi münhasır ekonomik bölgesinde olduğunu iddia etmektedir.

Bu iddialar bağlamında devletler arasındaki iddiaların çakıştığı durumlar bakımından BMDHS’nin 74. maddesinde “*Kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsününün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak andlaşma ile yapılacaktır*”¹²⁸.” biçiminde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Devletlerin bir andlaşmaya varamadıkları durumlar bakımından ise, Sözleşme’nin 287. maddesinde dört farklı yargılama seçeneğinden birinin¹²⁹ seçilebileceği düzenlenmiştir. Bölge’deki dengenin korunması bakımından 74. maddeye uygun bir andlaşma yapılmadığı takdirde, 287. maddede belirtilen dört seçenektan birine başvurulması en uygun çözüm olacaktır.

124 Kristoffer Stabrun, *The Grey Zone Agreement of 1978: Fishery Concerns, Security Challenges and Territorial Interests* (2009) FNI Reports Series 13 <<https://css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/services/digital-library/publications/publication.html/112916>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

125 ibid.

126 Aktaran: İnan Şimşek (n 69) 102.

127 Tore Henriksen and Geir Ulfstein, ‘Maritime Delimitation in the Arctic: The Barents Sea Treaty’, (Taylor&Francis, London 2014) *Ocean Development & International Law* 1-2.

128 UNCLOS (n 39) art 74.

129 Belirtilen dört farklı yargılama; “*Ek VI’ya göre kurulmuş olan Milletlerarası Deniz Hukuku Mahkemesi, Milletlerarası Adalet Divanı, Ek VII’ye göre oluşturulan bir hakem mahkemesi, Ek VIII’de belirtilen uyumsuzluk kategorilerinden bir veya daha fazlası için Ek VIII hükümlerine göre oluşturulan özel bir hakem mahkemesi*” şeklindedir. ibid art 287.

G. Açık Denizlere İlişkin Düzenlemeler Bakımından

Arktik'in büyük bir kısmı bakımından kıyı devletlerince kıta sahanlığı iddiaları olmasına rağmen, hiçbir devletin yetki alanında olmayan, Arktik Okyanusu'nun bir parçasını teşkil eden açık deniz kısımları da bulunmaktadır¹³⁰. Bu kısımlar bakımından açık denizlerin serbestliği ilkesi gereği devletlerin seyrüsefer serbestisi bulunmaktadır. Ayrıca, yine tüm devletler bakımından doğal kaynaklardan yararlanma hakkı da bulunmaktadır. Ancak bölgede canlı deniz kaynaklarının tehlike altında olması ve düzensiz balıkçılık gibi hususlar özellikle kıyı devletlerinde kaygı yaratmaktadır¹³¹.

Bölgedeki açık denizlerde düzensiz balıkçılığın önlenmesi amacıyla, 3 Ekim 2018 tarihinde Kanada, Danimarka, Norveç, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, İzlanda, Japonya, Güney Kore, Çin ve Avrupa Birliği tarafından "*Orta Arktik Okyanusu'nda Düzensiz Açık Deniz Balıkçılığının Önlenmesi Andlaşması*¹³²" imzalanmıştır. Bu Andlaşma'nın amacı 2. maddede, "...sağlıklı deniz ekosistemlerini korumak ve koruma ve sürdürülebilir kullanımı sağlamak için uzun vadeli bir stratejinin parçası olarak ihtiyati koruma ve yönetim önlemlerinin uygulanması yoluyla Orta Arktik Okyanusu'nun açık deniz kısmında düzenlenmemiş balıkçılığın önlenmesi ve balık stoklarının sürdürülebilir kullanımıdır"¹³³. biçiminde belirtilmiştir. Andlaşma'da düzenlenen alan, yaklaşık olarak Akdeniz büyüklüğünde olan 2,8 milyon km²'lik alanı kapsamına almaktadır¹³⁴. Bu Andlaşma ile taraf devletler, Andlaşma'nın yürürlüğe girmesinden itibaren 16 yıl süre ile bölgedeki açık denizler bakımından balıkçılık faaliyetlerinde bulunmayacaklarını taahhüt etmişlerdir¹³⁵.

2018 tarihli Andlaşma dışında, Arktik Bölgesi'ndeki açık denizlere dair hukuki bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bu alanlar bakımından, BMDHS'nin VII. Kısım'ında (86-120. maddeleri arasında) yer verilen açık denizlere ilişkin hükümlerin uygulama alanına sahip olduğunun unutulmaması gerekir.

Sonuç

Bölge'deki doğal kaynak potansiyeli ve yeni su yollarının oluşumu, Arktik'in önemini artırmıştır. Ancak, Bölge'nin öneminin artmasını sağlayan doğal gaz ya da petrol çıkarımına yönelik müdahalelerin sera gazlarının salınımına, bunun ise dünya bakımından geri dönülmesi mümkün olmayan zararlara yol açması kaçınılmazdır. Bu

130 'Law of the Sea: A Policy Primer' (n 38) 64.

131 ibid.

132 Agreement to Prevent Unregulated High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean (signed 3 October 2018, entered into force on 18 March 2019) L73 OJEU 3 (Unregulated Fisheries Agreement) <http://publications.europa.eu/resource/cellar/f075cd03-46f3-11e9-a8ed-01aa75ed71a1.0006.03/DOC_1> Erişim Tarihi 20.09.2020.

133 ibid.

134 EU and Arctic partners enter historic agreement to prevent unregulated fishing in high seas (2018) *European Commission-Frequently Asked Questions* <https://ec.europa.eu/fisheries/eu-and-arctic-partners-enter-historic-agreement-prevent-unregulated-fishing-high-seas-%E2%80%93-frequently_en> Erişim Tarihi 20.09.2020.

135 Unregulated Fisheries Agreement (n 132) art 13.

sebeple Bölge'nin yönetiminde, hassas yapısının göz önünde bulundurulması gerekir. 1982 tarihli BMDHS'ye bakıldığında, Bölge'nin bu özel yapısına yönelik olarak sadece 234. maddede düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Böyle özel bir Bölge için bir maddenin yeterli olup olmadığı pek tabii ki tartışılabilir. Ancak bu tartışmada, Sözleşme'nin geriye kalan maddelerinin de Bölge bakımından uygulanabilir olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Bu çerçevede BMDHS, Arktik Bölgesi'nin yönetiminde genel hukuki çerçeveyi sağlamaktadır. Ancak Bölge'nin imkân sağladığı denizcilik faaliyetleri ve deniz çevresinin korunması gibi hususlarda BMDHS'nin yeterli gelmediği durumlarda, daha detaylı bir düzenleme yapılabilmesi olanağı da mevcuttur. Bunlara ek olarak yukarıda da belirtildiği üzere, Bölge'de bazı deniz alanları bakımından sınırlandırma ve egemenlik gibi hususlarda çatışmaların yaşandığı da görülmektedir. Bölge'deki belirsizliklerin giderilmesi, özellikle deniz çevresinin korunması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada BMDHS çerçevesinde Arktik Bölge'sindeki deniz alanlarına ilişkin ilk olarak, iç sular ve karasularının incelenmesi tercih edilmiştir. Bu deniz alanları bakımından başlıca yaşanan sorun, Bölge'de irili ufaklı çokça sayıda adası bulunan Kanada'nın, kendini takımada devleti olarak nitelemesidir. Ancak Kanada'nın bu iddiası, BMDHS'nin 46. maddesindeki düzenlemeye açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

Boğazlara ilişkin olarak ise, özellikle Bölge'de buzulların erimesi neticesinde oluşan su yollarının öneminin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Bunun nedeni, bu su yollarının seyrüsefer süresini kayda değer miktarda azaltabilecek olmasıdır. Bu sebeple bu yeni su yollarının uluslararası boğaz olarak nitelendirilmesi, yabancı gemilerin bu su yollarından transit geçiş hakkına sahip olmasını sağlayacaktır. Bir boğazın bu şekilde nitelendirilebilmesi için içtihat hukuku ile ortaya çıkan, “*coğrafya*” ve “*boğazın işlevi*” şeklinde iki kriter bulunmaktadır. Ancak bu iki kriterin birlikte arandığını belirtmek gerekir. Günümüzde, coğrafi koşulun sağlandığı bu geçitler bakımından kıyı devletlerine bağımlı niteliği ve seyrüsefere elverişliliği gibi hususlar sebebiyle bu geçitlerin uluslararası boğaz niteliğinde olmadığı kanaatindeyiz. Bununla birlikte, ilerleyen teknoloji ve Bölge'deki koşulların değişmesi, pek tabii ki bu su yollarının uluslararası boğaz statüsünde olmasını sağlayabilecektir.

Arktik'te fazlaca anlaşmazlığın yaşandığı bir diğer deniz yetki alanı ise, kıta sahanlığıdır. Bu hususta özellikle kıta sahanlığının dış sınırını belirlemede bazı sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Arktik devletleri sorunların çözümünde Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Komisyonu'na başvurmayı tercih etmişlerdir. Ancak bu Komisyon'un yetki alanının çakışmayan alanlar ile sınırlı olması, Bölge'de kıyı devletlerinin çakışan alanlar bakımından bir anlaşma yapmaları ihtiyacını da doğurmuştur. Ayrıca Bölge'deki doğal gaz ve petrol keşfinin

kolaylaşmasının bir sonucu olarak, kıta sahanlığında olduğu gibi münhasır ekonomik bölge hususlarında da anlaşmazlıkların arttığı görülmektedir.

Son olarak açık denizler bakımından ise, Bölge'nin hassas yapısının olması bu alanlar bakımından kıyı devletlerini, özellikle deniz çevresinin korunması, kirliliğin önlenmesi, düzensiz balıkçılığın önlenmesi gibi kaygılarla iş birliğine yönlendirdiğini belirtmek gerekir. Bu iş birliğinin neticesinde 2018 tarihli “*Orta Arktik Okyanusu'nda Düzensiz Açık Deniz Balıkçılığının Önlenmesi Andlaşması*” akdedilmiştir. Kanaatimizce açık denizler bakımından yaşanan bu kaygının, diğer deniz alanları bakımından da dile getirilmesi gerekir. Yukarıda da vurgulandığı üzere Bölge'nin hassas yapısı ve özel olarak korunması gerektiği gerçeği unutulmadan, bu alanlarda iş birliği tarzında bir yönetişimin benimsenmesinin, Arktik kıyı devletlerinin yararına olacağını düşünmekteyiz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

‘Continental Shelf Claims in the Arctic’ (2017) *The Arctic Institute* <<https://www.thearcticinstitute.org/wp-content/uploads/2017/06/TAI-Infographic-ContinentalShelfClaims.pdf?x62767>> Erişim Tarihi 01.10.2020.

‘Law of the Sea: A Policy Primer’ in John Burgess, Lucia Foulkes, Philip Jones, Matt Merighi, Stephen Murray, Jack Whitacre (eds) (Trustees of Tufts College 2017) *The Fletcher School Tufts University* 59-66<<https://sites.tufts.edu/lawofthesea/chapter-eight/>> Erişim Tarihi 02.10.2020.

<<https://arctic-council.org/en/about/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

<<https://arctic-council.org/en/about/observers/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

<<https://arctic-council.org/en/about/permanent-participants/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

<<https://www.arctic.gov/science-agrmt.html>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

<<https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/arctic/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Türkçe Metin <<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Okuma/Viyana%20Andlaşmalar%20Hukuku%2069.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Maritime Boundary (signed 1 June 1990) 101-22 Senate Treaty Document 1 <<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-RUS1990MB.PDF>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic (signed 12 May 2011) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/531>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

- Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic (signed 15 May 2013) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/529>> Erişim Tarihi 12.09.2020.
- Agreement on Enhancing International Arctic Scientific Cooperation (11 May 2017) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/1916>> Erişim Tarihi 12.09.2020.
- Agreement relating to the Delimitation of the Continental Shelf between Greenland and Canada (signed 19 December 1973, entered into force 13 March 1974) 13550 UNTS 151 <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20950/volume-950-I-13550-English.pdf>>Erişim Tarihi 20.09.2020.
- Agreement to Prevent Unregulated High Seas Fisheries in the Central Arctic Ocean (signed 3 October 2018, entered into force on 18 March 2019) L73 OJEUS 3 (Unregulated Fisheries Agreement) <http://publications.europa.eu/resource/cellar/f075cd03-46f3-11e9-a8ed-01aa75ed71a1.0006.03/DOC_1>Erişim Tarihi 20.09.2020.
- Akkutay İA, *200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıtta Sahanlığı* (Adalet Yayınevi 2018).
- Brubaker RD, *International Straits of the World: The Russian Arctic Straits* in Gerard J. Mangone (ed) (Martinus Nijhoff Publishers 2005).
- Byers M, *International Law and the Arctic*, (Cambridge University Press 2013).
- Cameron K, 'Examining the Russian Federations claim to extend their Exclusive Economic Zone within the Arctic' (2020) *The Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington* <<https://jsis.washington.edu/news/examining-the-russian-federations-claim-to-extend-their-exclusive-economic-zone-within-the-arctic/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.
- Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v Norway)* (Judgement) [1993] ICJ Rep 38.
- Churchill RR, 'Claims to Maritime Zones in The Arctic-Law of the Sea Normality or Polar Peculiarity?' in Alex G. Oude Elferink, Donald R. Rothwell (eds) (Marthinus Nijhoff Publishers, 2001) *The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction* 105-124.
- CLCS 'Scientific and Technical Guidelines of the Commission on the Limits of the Continental Shelf, Annex II, IV' (13 May 1999) DOALOS <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/338/93/PDF/N9933893.pdf?OpenElement>> Erişim Tarihi 12.09.2020.
- CLCS 'Submission of Canada' (23 May 2019) CLCS/103 <<https://undocs.org/en/clcs/103>> Erişim Tarihi 05.10.2020.
- CLCS 'Submission of Denmark' (15 December 2014) CLCS/95 <<https://undocs.org/CLCS/95>> Erişim Tarihi 05.10.2020.
- CLCS 'Submission of Norway' (27 November 2006) CLCS/62 <<https://undocs.org/en/clcs/62>> Erişim Tarihi 05.10.2020.
- CLCS 'Submission of Russia Federation' (20 December 2001) CLCS/34 <<https://undocs.org/en/clcs/34>> Erişim Tarihi 05.10.2020.
- Corfu Channel Case (UK v Albania)* (Merits) [1949] ICJ Rep 4.
- Declaration on the Establishment of the Arctic Council (signed 19 September 1996) (Ottawa Declaration) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/85>> Erişim Tarihi 12.09.2020.
- DOALOS 'Partial Submission of Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf regarding Its Continental Shelf in the Arctic Ocean' (2015) <https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/can1_84_2019/CDA_ARC_ES_EN_secured.pdf>Erişim Tarihi 20.09.2020.

- ECMAF, *Legal Aspects of Arctic Shipping Summary Report* (2010) Ref 2 <https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/publications/legal_aspects_arctic_shipping_summary_en.pdf> Erişim Tarihi 04.10.2020.
- EU and Arctic partners enter historic agreement to prevent unregulated fishing in high seas (2018) *European Commission-Frequently Asked Questions* <https://ec.europa.eu/fisheries/eu-and-arctic-partners-enter-historic-agreement-prevent-unregulated-fishing-high-seas-%E2%80%93-frequently_en> Erişim Tarihi 20.09.2020.
- Fisheries Case (UK v Norway)* (Judgement) [1951] ICJ Rep 116.
- Franckx E, 'Should Law Governing Maritime Areas in the Arctic Adapt to Changing Climatic Circumstances?' (2009) 50(*Environment&Policy*) *Climate Governance in the Arctic* 119-143.
- Golitsyn V, 'Climate Change, Marine Science and Delineation of the Continental Shelf', in Susanne Wasum-Rainer, Ingo Winkelmann Katrin Tiroch (eds) (Springer Heidelberg 2011) *Arctic Science, International Law and Climate Change* 245-260.
- Güçlü Akpınar B, 'Uluslararası Hukuk Çerçevesinden Arktik Güvenliği Politikalarının Analizi: Rusya ve ABD Örneği' (2017) 16(2) *Savunma Bilimleri Dergisi* 83-118.
- Henriksen T and Ulfstein G, 'Maritime Delimitation in the Arctic: The Barents Sea Treaty', (Taylor&Francis 2014) *Ocean Development & International Law* 1-21.
- İnan Şimşek A, 'Arktika Bölgesi'ndeki Deniz Yetki Alanlarındaki Çatışmalara Genel Bakış', in Harun Gümrükçü, Aybüke İnan Şimşek, Güneş Ersoy (eds), (Efil Yayınevi 2016) *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler* 93-118.
- Kuersten A, 'Arctic Five Versus the Arctic Council' (2016) *Arctic Yearbook, Briefing Notes* <<https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2016/2016-briefing-notes/205-the-arctic-five-versus-the-arctic-council>> Erişim Tarihi 12.09.2020.
- Kuran S, *Uluslararası Deniz Hukuku* (5th edn Beta 2016).
- Laajava J, 'Arctic Science, International Law and Climate Change' in Susanne Wasum-Rainer, Ingo Winkelmann Katrin Tiroch (eds) (Springer Heidelberg 2011) *Arctic Science, International Law and Climate Change* 9-14.
- Lempinen H, *Arctic Energy and Social Sustainability* (Palgrave Pivot 2019).
- Newton R, Stephanie Pfirman, Bruno Tremblay, Patricia DeRepentigny, 'Increasing Transnational Sea-Ice Exchange in a Changing Arctic Ocean' (2017) *AGU Earth's Future* 633-647.
- Nilsson AE, *A Changing Arctic Climate: Science and Policy in the Arctic Climate Impact Assessment*, (Linköping Studies in Arts and Science 2007) 386.
- Oliver JT, 'National Security and the U. N. Convention on the Law of the Sea: U.S. Coast Guard Perspectives' (2009) 15(2) *ILSA Journal of International and Comparative Law* 573-586.
- Østhagen A, 'High North, Low Politics—Maritime Cooperation with Russia in the Arctic' (2016) 7(1) *Arctic Review on Law and Politics* 83-100.
- Pazarıcı H, *Uluslararası Hukuk* (17th edn, Turhan Kitabevi 2018).
- Pedersen T, 'The Svalbard Continental Shelf Controversy: Legal Disputes and Political Rivalries', (2006) 5 (35) *Ocean Development & International Law*, 1-20.
- Petkunaite D, *Cooperation or Conflict in the Arctic? UNCLOS and The Barents and Beaufort Sea Disputes* (The City College of New York 2011).
- Pharand D, 'The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit' (2007) 38 *Ocean*

Development & International Law 3-69.

Rovaniemi Joint Ministerial Statement 2019 (7 May 2019) <<https://oarchive.arctic-council.org/handle/11374/2342>> Erişim Tarihi 01.12.2020.

Sevunts L, 'Canada and Denmark Announce Joint Task Force to Resolve Arctic Boundary Issues' (2018) <<https://www.rcinet.ca/en/2016/05/03/canada-to-submit-its-arctic-continental-shelf-claim-in-2018/>> Erişim Tarihi 01.12.2020.

Singil N, *Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Orantılılık İlkesinin Rolü* (On İki Levha 2020).

Stabrun K, *The Grey Zone Agreement of 1978: Fishery Concerns, Security Challenges and Territorial Interests* (2009) FNI Reports Series 13 <<https://css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/services/digital-library/publications/publication.html/112916>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

Status of Spitsbergen (signed 9 February 1920, entered into force 14 August 1925) 18 British Treaty Series 269 (1924) (SS) <<https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0269.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

Stimson, 'Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)' (2013) *Environmental Security* <<https://www.stimson.org/2013/evolution-arctic-territorial-claims-and-agreements-timeline-1903-present/>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

The Ilulissat Declaration (adopted 28 May 2008) 1 (ID) <<https://arcticportal.org/images/stories/pdf/Ilulissat-declaration.pdf>> Erişim Tarihi 12.09.2020.

Thorén AM, *Article 234 UNCLOS and the Polar Code: The Interaction between Regulations on Different Levels in the Arctic Region* (University of Oslo Faculty of Law 2014).

Todorov AA, 'The Russia-USA Legal Dispute over the Straits of the Northern Sea Route and Similar Case of the Northwest Passage' (2017) 29 *Arctic and North* 62-75.

Tütüncü AN, *Gemi Kaynaklı Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi* (Yenilenmiş 3th edn Beta 2004).

United Nations Conventions on the Law of the Sea (adopted 16 November 1973, entered into force 16 November 1994) 31363 UNTS 7 (UNCLOS) <https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf> Erişim Tarihi 20.09.2020.

United Nations Framework Convention on Climate Change (adopted 16 June 1992, entered into force 21 March 1994) 1771 UNTS 107 (UNFCCC) <https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7&chapter=27&Temp=mtdsg3&clang=_en> Erişim Tarihi 20.09.2020.

Valková I, 'Claiming the Arctic: on the legal geography of the northernmost sovereignty dispute' (2017) 7 *The Polar Journal* 143-164.

VanderZwaag DL, 'Climate Change and the Shifting International Law and Policy Seascape for Arctic Shipping' in Randall S. Abate and Robin Kundis Craig (eds) (Oxford 2015) *Climate Change Impacts on Ocean and Coastal Law: U.S. and International Perspectives* 300-321.

Vienna Convention on the Law of Treaties (adopted 23 May 1969, entered into force 27 January 1980) 1155 UNTS 331 (VCLT) <<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>> Erişim Tarihi 20.09.2020.

Weber M, 'Defining the Outer Limits of the Continental Shelf across the Arctic Basin: The Russian Submission, States' Rights, Boundary Delimitation and Arctic Regional Cooperation', (2009) 24 *The International Journal of Marine and Coastal Law* 653-681.

